LLGC NLW
LLYFRGELL GENEDLAETHOL CYMRU
THE NATIONAL LIBRARY OF WALES

Beibl i bawb o bobl y byd

Brecwast Gweddi Seneddol

Gŵyl Ddewi 2018

Llyfrgell Genedlaethol Cymru: Cof Cenedl

Mae'r Llyfrgell Genedlaethol yn falch o allu cefnogi Brecwast Gweddi Seneddol cyntaf Cymru a rhannu ychydig eitemau gyda chi o'n casgliadau sy'n cynrychioli rhai penodau arwyddocaol yn hanes cyfoethog ein cenedl. Y Llyfrgell, sy'n elusen gofrestredig ac yn Gorff a Noddir gan Lywodraeth Cymru, yw un o sefydliadau diwylliannol mwyaf gwerthfawr Cymru, ac yn enwedig felly os mai eich prif ddiddordeb yw treftadaeth Gristnogol ein gwlad, gan fod y Llyfrgell gyda'i chasgliadau cenedlaethol cyffyrddadwy cyfoethog yn sefydliad anhepgor.

Beibl Malagasi

www.llgc.org.uk

Noddir gan Lywodraeth Cymru
Sponsored by Welsh Government

1. Mary Jones, ei Beiblau a dechreuadau Cymdeithas y Beibl

Y Bibl Cyssegr-lan:
sef, Yr Hen Destament a'r Newydd (1799)

Byddai stori'r Beibl Cymraeg yn anghyflawn pe baem yn peidio â chyfeirio at y Parchedig Thomas Charles y Bala a sefydlu'r Beibl Gymdeithas yn 1804, a ysbrydolwyd yn rhannol, gan hanes Mary Jones yn cerdded o Lanfihangel-y-pennant i'r Bala er mwyn prynu Beibl. Y Beibl a ddangosir heddiw yw 'Beibl Lydia Williams', sef un o dri Beibl a roddwyd i Mary Jones gan Thomas Charles. Fe roddodd hithau'r Beibl hwn i Lydia ei nith, a oedd yn byw gyda hi. Yn ei thro, rhoddodd Lydia'r Beibl i Lizzie Rowlands, née Jones, sef merch ifanc o'r Bala a arferai ddarllen y Beibl i Mary Jones a oedd erbyn hynny wedi mynd yn ddall. Ym 1880 fe roddodd Lizzie Rowlands ei Beibl i'r Dr Lewis Edwards, Prifathro Coleg y Bala, ac fe gyflwynodd yntau Feibl Mary Jones, a fu'n cael ei gadw yn y Coleg, i'r Beibl Gymdeithas. Mae'r copi hwnnw'n awr yn cael ei gadw yn Llyfrgell Prifysgol Caergrawnt.

Beibl Lydia Williams

2. Y Genhadaeth Gymreig i Fadagascar

Union ddau gan mlynedd yn ôl fe gyrhaeddodd y cenhadwr Cymreig, David Jones (1797-1841) ynys Madagascar. Fe'i hanfonwyd yno gan Gymdeithas Genhadol Llundain. Yn dilyn llwyddiannau cynnar y genhadaeth, a briodolir yn bennaf i gydweithrediad ac ewyllys da'r Brenin Radama I, fe ataliwyd gwaith y genhadaeth yn sylweddol yn dilyn ei farwolaeth yn 1828. Bu'n gyfnod dryslyd iawn ac un a welodd un o weddwon y brenin, Ranavalona, yn gwrthwynebu pob dylanwad Gorllewinol ar yr ynys.

Yn y cyfamser, ynghyd â'i gyd-genhadwr Cymreig, David Griffiths (1792-1863), fe ddatblygodd Jones yr iaith Malagasi i fod yn iaith ysgrifenedig a hynny drwy ddyfeisio orgraff er mwyn cyfieithu'r Beibl, a gyhoeddwyd ganddynt yn 1830. Canlyniad hyn oedd rhoi i bobl y bedwaredd ynys fwyaf yn y byd hunaniaeth ffurfiol, er nas mabwysiadwyd Malagasi fel yr iaith genedlaethol hyd 1992.

Yn 1835, gwaharddwyd Cristnogaeth ym Madagascar a hynny trwy awdurdod brenhinol y Frenhines Ranavalona, a rhoddwyd gorchymyn pellach y byddai'r rhai hynny a feddai lyfrau Cristnogol yn cael eu dienyddio. Fe gladdwyd y copi hwn o Feibl 1830 yn ddiogel gan y cenhadon olaf cyn iddyn nhw adael yr ynys ym 1836, ac fe'i canfuwyd ar ôl ail-agor y maes cenhadol yn 1862.

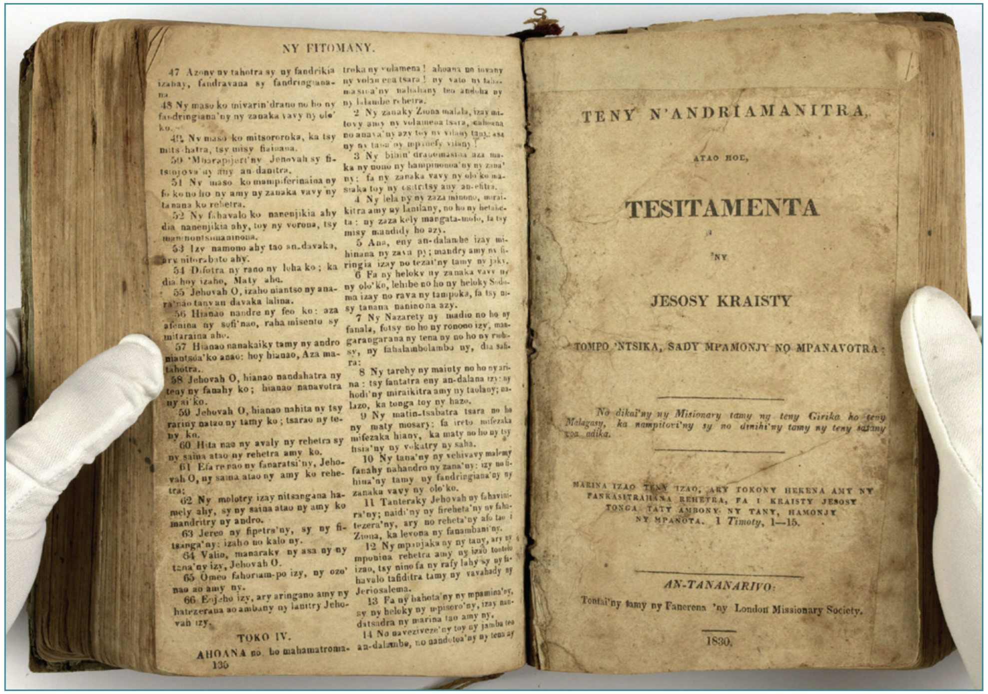

Beibl Malagasi

Ffarwél i Fadagascar

Llythyr gan David Jones, o Tananarivo, Madagascar, wedi'i ddyddio 1 Gorffennaf 1830 at ei frawd, Evan Jones o Lanina, Ceredigion. Mae'n sôn am farwolaeth y Brenin Radama, a chyflwr Madagascar. Fe adawodd yr ynys yn fuan ar ôl ysgrifennu hwn, ac ni fu iddo ddychwelyd i'r ynys wedi hynny.

Llythyr David Jones

3. Diwygiad 1859

Fe gychwynnodd Humphrey Jones (1832-95), o Dre'r-ddôl, Ceredigion gyfres o gyfarfodydd diwygiadol yn America yn 1856 gan barhau â'i waith yma yng Nghymru ar ôl iddo ddychwelyd i'r wlad ym Mehefin 1858. Ym mis Hydref y flwyddyn honno, fe glywodd y pregethwr Methodistaidd Calfinaidd, Dafydd Morgan (1814-83), Humphrey Jones yn pregethu nid nepell o Aberystwyth, a arweiniodd at ei dröedigaeth ysbrydol gan ei arfogi â bywyd newydd a gallu arbennig. Aeth y ddau ŵr ati i gynnal cyfres o gyfarfodydd ar y cyd yng Ngheredigion. Yr eitem gyntaf a welir, yn nyddiadur Dafydd Morgan, Ysbyty, wedi'i ddyddio 6 Hydref 1858, yw cyfeiriadau at gychwyniadau'r diwygiad. Ym 1859, fe gychwynnodd Dafydd Morgan bregethu tu hwnt i Geredigion, ac fe ledaenodd y diwygiad ar draws Cymru gyfan. Llythyr at Robert Joseph Davies, Cwrtmawr, oddi wrth John Matthews, iau, o Aberystwyth, wedi'i ddyddio 1 Mawrth 1859, yw'r ail eitem sy'n adrodd hanes y diwygiad yng Ngheredigion.

Dyddiadur Dafydd Morgan

cyferbyn: Beibl Evan Roberts

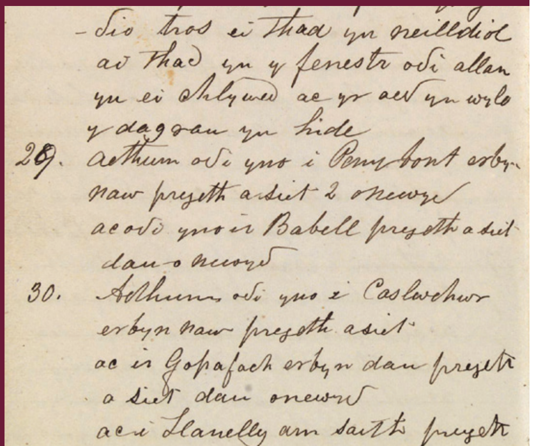
- dio tros ei thad yn neilldiol
ac thad yn y fenestr odi allan
yn ei Ahlywed ac yr aed yn wylo
y dagrau yn lide
29. aethum odi yno i Penybont erbyn
naw pregeth a deit 2 oneiwyr
ac odi yno i'r Babell pregeth a deit
dau o neiwyr
30. Aethum odi yno i Caslwchwr
erbyn naw pregeth a deit
ac i Gopafach erbyn dau pregeth
a deit dau onewyr
ac i Llanelly am saith pregeth

4. Beibl Evan Roberts

Rhwng 12 a 23 mlwydd oed bu'r Evan Roberts (1878-1951) ifanc yn gweithio ym mhyllau glo De Cymru, yn bennaf drwy gynorthwyo'i dad fel 'door-boy'. Wrth weithio yng Nghloddfa Broad Oak, Casllwchwr fe gadwodd y copi hwn o'r Beibl yn y pwll er mwyn ei ddarllen at ddiben personol ac er mwyn ei ddarllen i'w gyd-weithwyr yn ystod cyfnodau o seibiant. Yn Ionawr 1897 bu ffrwydrad yn y pwll gan ddifrodi'r Beibl hwn, a ganfuwyd wedi'i losgi'n rhannol, ond a gadwyd yn ddiogel wedi hynny gan y gŵr ifanc. Ymhen y rhawg, fe adawodd Evan y pyllau gan fynd i weithio fel prentis gof at ei ewyrth ym Mhontarddulais, a hynny cyn cychwyn astudio at gyfer y weinidogaeth yng Nghastellnewydd Emlyn yn 1904. Yn dilyn profiad ysgytwol mewn oedfa ym Mlaenannerch ym Medi 1904 fe ddaeth yn un o arweinyddion Diwygiad 1904-1905, sef un o ddigwyddiadau mwyaf dramatig hanes eglwysig yn y cyfnod modern yn nhermau'r effaith a gafodd ar y boblogaeth gynhenid, a bu iddo ymledu i nifer o wledydd eraill. Amcangyfrifir bod oddeutu 100,000 o eneidiau wedi'u hachub yn ystod y Diwygiad, a arweiniodd hefyd at sefydlu'r Eglwys Apostolaidd fyd-eang yn 1916, sef yr unig enwad byd-eang sydd a'i wreiddiau yn nhir Cymru.

Tröedigaeth Evan Roberts

Dyddiadur y Parchedig Seth Joshua, wedi'i agor i ddangos y cofnod ar gyfer 29 Medi 1904, lle mae'n cyfeirio at dröedigaeth Evan Roberts: 'Grand meetings today at Blaenanerch and many cried for mercy. It was a remarkable thing to hear one young man' [h.y. Evan Roberts].

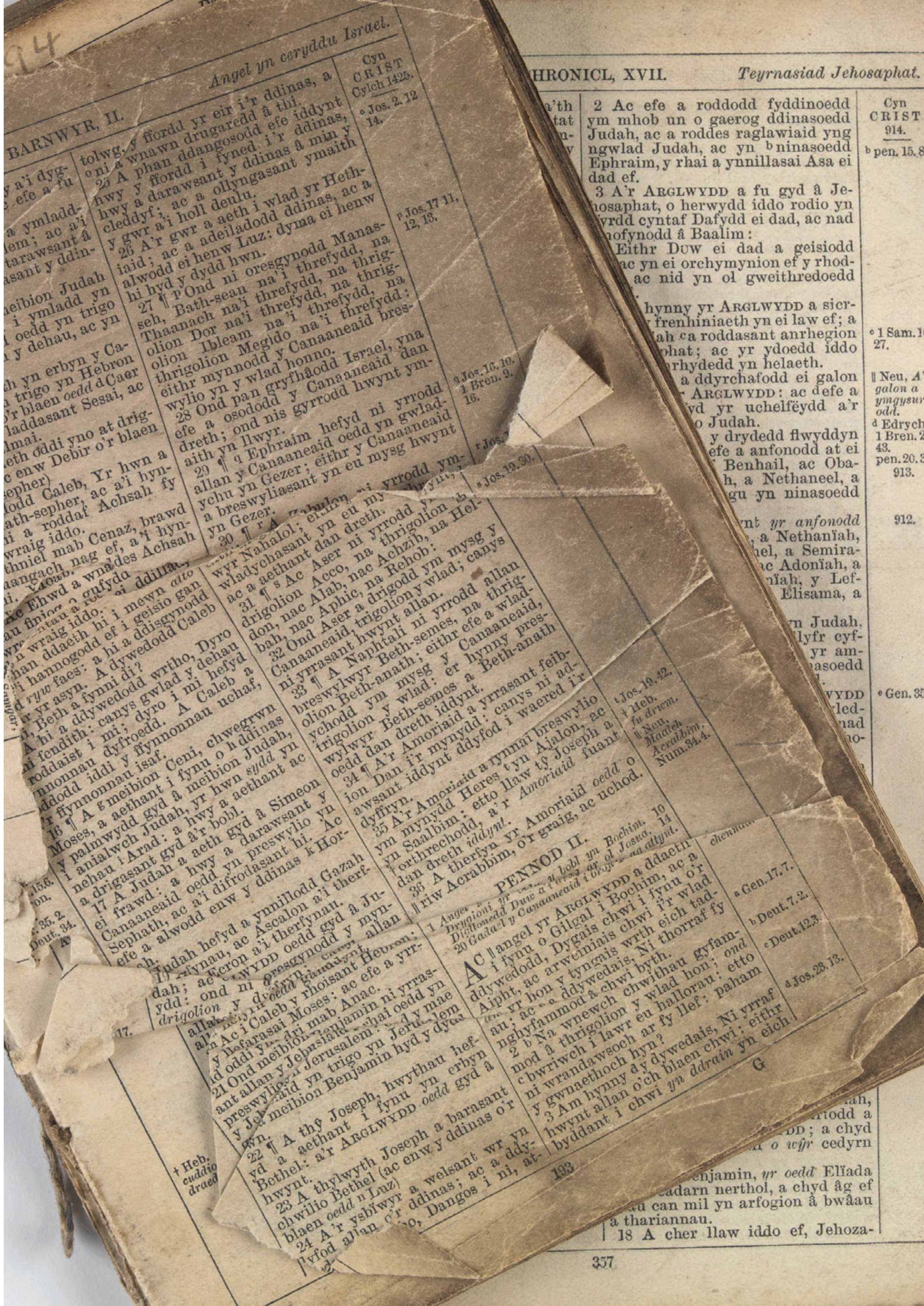

Llythyr John Matthews
John Mathews' letter
1859